

VAISINGUMAS – ASMENS SAVYBĖ

ANDRIUS NARBEKOVAS

Vytauto Didžiojo universiteto Santuokos ir šeimos studijų centras

Raktažodžiai: žmogaus lytiškumas, vaisingumas, santuoka, save dovanojanti meilė, santuokinis aktas.

Santrauka

Žmogus, skirtingai nei visa Kūrinija, yra nedaloma kūno ir dvasinės sielos vienovė. Jis nėra tapatinamas vien su kūnu, kaip ir nėra laikomas vien dvasia. Žmogus yra kūniškas lytiškas asmuo. Kūno ir lytiniai vyro bei moters skirtumai yra Dievo plano žmonijai dalis. Todėl, kad kūnai yra asmens dalis ir asmenys išreiškia save per kūnus, šie skirtumai paliečia asmenį visuose lygmenyse: fiziniame, intelektualiniame, dvasiniame. Straipsnyje atskleidžiama vaisingumo kaip asmens savybės būtiškasis matmuo bei vaidmuo žmogaus gyvenime. Siekiant atsakyti į keliamus klausimus, kaip vaisingumo eliminavimas keičia žmonių santykius, kaip pasikeičia meilė, santuoka, santuokinis lytinis aktas, straipsnyje pirmiausia atskleidžiama antropologinė tiesa apie žmogaus prigimtį, išryškunami skirtumai tarp lytiškumo ir genitališkumo, apibūdinamos santuokos ir santuokinio lytinio akto prigimtys.

ĮVADAS

Jau Pradžios knygoje skaitome: „Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą, pagal savo paveikslą sukūrė jį; vyrą ir moterį; sukūrė juos“ (Pr 1, 27). Ir palaiminęs sukurtus žmones, Dievas jiems tarė: „Būkite vaisingi ir dauginkitės, pripildykite žemę ir valdykite ją! Viešpataukite jūros žuvims ir padangių paukščiams, ir visiems žemėje judantiems gyvūnams“ (Pr 1, 28). Taigi abu, vyras ir moteris, yra sukurti pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Būti vaisingam reiškia turėti asmeninę galią kurti gyvybę. Santuokinis lytinis aktas yra ne tik gyvybę dovanojantis, bet ir dovanojantis meilę, nes yra atliekamas vyro ir moters, kurie yra sukurti kūrybai iš meilės (17).

Kas nutinka, kada yra bandoma sąmoningai eliminuoti vaisingumą? Kaip pasikeičia pats santuokinis lytinis aktas? Kokią tai įtaką turi patiems sutuoktiniams? Norint atsakyti į šiuos klausimus, pirmiausia būtina atskleisti antropologinę tiesą, būtent, kad žmogaus kaip įkūnytos dvasinės sielos prigimtiai būdinga tai, kad

vaisingumas priklauso ne tik kūnui, bet visam asmeniui. Todėl vaisingumo eliminavimas pakeičia ir sumenkina santuokinio lytinio akto prasmę bei nuasmenina pačius sutuoktinius (11).

Straipsnio tikslas: atskleisti vaisingumo kaip asmens savybės būtiškąjį matmenį ir vaidmenį žmogaus gyvenime.

DARBO OBJEKTAS IR METODAI

Straipsnyje mokslinės literatūros aspektinės ir lyginamosios analizės būdu nagrinėjamas vaisingumas kaip asmens savybė.

Žmogiškoji prigintis. Jau Šventojo Rašto tekstai iš Pradžios knygos mums kalba apie žmogaus prigimtį, atskleisdami daug svarbių dalykų. Pirmiausia tai, kad žmogiškumas yra pilnas tik buvime dviejuose lytyse. „Ne su kuria nors žmogiškosios esybės dalimi, o su tikrąja vyro ir moters vienybe nuo pradžių pradžios siejamas paslaptingas Dievo paveikslas, pagal kurį sukurtas žmogus“ (18). Žmogaus sąvoka Adam (hebrajiškai reiškia „žmogus“) apima ir vyrą, ir moterį. Tokiu būdu būti vyru ir būti moterimi reiškia būti lygiaverčiais asmenimis, tačiau besiskiriančiais savo lytiškumu, kuris savo ruožtu yra vienodai vertingas. Antra, yra aišku, kad tiek vyrui, tiek moteriai pavesta viešpatuoti kūrinijai. Todėl nei vyras, nei moteris negali viešpatuoti vienas kitam. Jie yra lygūs savo orumu ir vertingumu. Trečia, vyras ir moteris yra sukurti santykiui (4). Šis santykis kyla iš tarpasmeninių bei socialinių poreikių. Visų pirma svarbiausias yra žmogaus asmens santykis su Kūrėju. Tačiau pats pamatinis santykis ir pamatas žmonių bendruomenės yra vyro ir moters santykis (2). Taigi Senojo Testamento žinia apie žmogų ir jo lytiškumą yra ta, kad lytiškumas yra gėris, Dievo dovana.

Lytinis skirtingumas yra Dievo sumanytas ir norėtas, įgalinantis sukurti ypatingą vyro ir moters ryšį. Niekas iš sukurtosios kūrinijos nebuvo tinkamas bendrininkas Adomui: „Žmogus davė vardus visiems galvijams, visiems padangių paukščiams ir visiems laukiniams žvėrimis, tačiau sau tinkamo bendrininko nesurado“ (Pr 2,20). Tad Dievas iš Adomo šonkaulio sukūrė moterį. „Todėl vyras palieka savo tėvą ir motiną, glaudžiasi prie savo žmonos ir jie tampa vienu kūnu“ (Pr 2, 24). Tokiu būdu yra pabrėžiama, kad santuokos ryšys yra

Dievo norėtas. Žmogaus lytinis potraukis kyla iš Dievo kuriamojo veiksmo: vyras ir moteris priklauso vienas kitam, kadangi iš pradžių jie buvo vienas kūnas: „Ši pagaliau yra kaulas mano kaulų ir kūnas mano kūno. Ši bus vadinama Moterimi, nes iš jos Vyro ji buvo paimita“ (19 Pr 2,23; 10).

Norint suprasti lytiškumo prasmę, reikia pradėti nuo sąvokų. Žodis *sex* yra kilęs iš lot. žodžio *secare*. Šis žodis *secare* reiškia „nukirsti“, „amputuoti“, „atidalinti nuo visumos“. Būti lytiškam reiškia būti nukirstam, amputuotam, atidalintam nuo visumos. Štai paprastas pavyzdys: su pjūkle nupjaunama medžio šaka. Ši šaka atsiduria ant žemės, nupjauta, atidalinta nuo visumos, vieniša šaka, kuri buvo medžio dalimi. Tam, kad ji vėl galėtų gyventi, žydėti ir duoti vaisių ji kažkaip turi susijungti su medžiu. Tai yra visiškai tas pats kai mes gimstame. Mes gimstame ir rūkiame lopšiuose, jausdamiesi vieniši, nupjauti, atidalinti nuo visumos. Mes gimstame ir kiekviena ląstele jaučiame, sąmoningai ar nesąmoningai, kad esame neišbaigti, nepilni, vieniši, nupjauti, atidalinti nuo visumos. Mes jaučiamės atskirti nuo kitos pusės. Tai sukelia skausmingą vienišumą ir ilgesį. Šis ilgesys išjudina viską, tiek kūną, tiek dvasinę sielą. Todėl mes matome, kad lytiškumas nėra tik klausimas apie lytinius santykius, ir kad turime matyti skirtumą tarp lytiškumo ir genitališkumo (16).

Lytiškumas yra ta milžiniška galia mumyse. Ji net gali būti sutapatinama su pačiu gyvybės principu. Tai yra stimulus, skatinantis mylėti, draugauti, kurti šeimą, priklausyti bendruomenei, kurti, džiaugtis, nes negera būti vienam. Kai Dievas tai pasakė apie Adomą, Jis turėjo mintyje kiekvieną vyrą ir moterį. Lytiškumas nepaliaujamai siekia, kad nebūtume vieniši.

Genitališkumas, lytiniai santykiai yra tik vienas iš lytiškumo aspektų, nors ir labai svarbus. Todėl klaidinga manyti, kad lytiniai santykiai gali suteikti viską, ką gali duoti lytiškumas. Šiandien sakoma, kad negali normaliai gyventi be lytinių santykių (be sekso). Ir toks mąstymas yra lytiškumo sumenkinimas. Autentiškas lytiškumas susijęs su meile, bendruomene, šeima, draugyste, kūryba, džiaugsmu, savęs išpildymu ir savęs pranokimu. Visa tai priklauso nuo daugelio dalykų, ne tik nuo to, ar mes miegame vieni. Žmogus gali turėti daug lytinių santykių, bet nepajusti meilės, neturėti šeimos, draugų, būti nekūrybingas, tuo tarpu žmogus gyvendamas skautume gali visu tuo džiaugtis. Juk yra sakoma, kad lengviau susirasti meilužį nei draugą. Lytiškumas yra daugiau apie draugų, o ne meilužių turėjimą. Yra negera miegoti vienam, bet yra dar labiau negera miegoti vienam, kai miegi ne vienas. Taigi genitališkumas

neturi būti nuvertinamas kaip nesvarbus ir nieko bendro neturintis su dvasiniu viduriniu žmogaus gyvenimu, bet pats savaime nesukuria draugystės, šeimos ir neatneša pasitenkinimo gyvenime (16).

Žmogaus, kaip vyro ir moters, sukūrimo pasakojimas atskleidžia žmogaus ir kitų kūrinų žemėje skirtingumą. Žmogus vienintelis yra apdovanotas protu ir laisve. Kiekvienas asmuo yra unikalus, pašauktas iš Dievo meilės į buvimą ir yra kviečiamas į šią meilę atsakyti meile. Žmogaus laisvė pasireiškia gebėjime atsakyti deramu žmogui būdu per laisvai pasirenkamus veiksmus. Kaip teigia Christopher West: „Adomas pašauktas mylėti, o be laisvės meilė neįmanoma. Vienatvėje Adomas suvokia, kad meilė yra jo kilmės šaltinis, jo pašaukimas ir likimas. Jis suvokia, kad skirtingai nei gyvūnai, jis yra pakviestas įžengti į meilės sandorą su pačiu Dievu. Šis meilės santykis su Dievu labiau nei bet kas kita apibūdina Adomo vienatvę. Ragaudamas šios meilės jis kartu visa savo esybe trokšta dalytis šia meile (sandora) su kitu asmeniu, tokiu kaip jis pats“ (20).

Kūno ir lytiniai vyro bei moters skirtumai yra Dievo plano žmonijai dalis. Kūnai yra asmens dalis ir asmenys išreiškia save per kūnus, todėl šie skirtumai paliečia asmenį visuose lygmenyse: fiziniame, intelektualiniame, dvasiniame. Šie skirtingų lyčių asmenų skirtumai nebuvo Dievo norėti tam, kad atskirtų vyrus ir moteris, bet kad juos suartintų meilėje. Asmens „Aš“ yra įgyvendinamas ir praturtinamas tik santykyje su kitu „Aš – Tu“ abipusės draugystės ir meilės dialoge. Vyras ir moteris yra išpildomi kaip asmenys tik per savęs dovaną kitam iš meilės (4). Tai, kad „negera žmogui būti vienam“ rodo, jog žmogus būdamas vienas negali pilnutinai savęs išpildyti. Tai jis gali padaryti tik egzistuojamas „su kitu“, o dar giliau ir pilnutiniau – egzistuojamas „dėl kito“ (5). Kaip teigiama Vatikano II Susirinkimo dokumentuose: „esama tam tikro panašumo tarp Dievo asmenų vienybės ir tiesoje bei meilėje suvienytų Dievo vaikų vienybės. Šis panašumas rodo, jog žmogus, vienintelis kūrinys žemėje, kurio Dievas norėjo dėl jo paties, gali visiškai atrasti save tik nuoširdžiai save atiduodamas“ (3).

Žmogus gali atsiliepti į Dievo kvietimą mylėti arba gali šį kvietimą atmesti. Toks žmogaus pasirinkimas yra išreikštas jo kūne. Tiek vienatvė, kurioje atrandamas savašis „aš“, tiek laisvė yra dvasiški dalykai, bet patiriami kūniškai, nes per kūną reiškiasi asmuo (20). Tai, kad žmogus skyrėsi iš kitų gyvų sutvėrimų leido jam pajusti pirminę vienatvę, kuri pirmiausia yra atskleista per žmogaus kūną. Bet kokiu būdu žmogaus kūnas, būdamas materialus, gali tuo pačiu išreikšti žmogų, kuris nėra tik kūniškas?

Šiandienėje kultūroje yra tendencijos sumenkinti žmogų iki natūralių procesų, kurie būdingi ir kitiems materialiams kūriniais. Pagaliau į žmogaus kūną žvelgiama kaip į instrumentą, kuriuo asmuo naudojasi. Nors žmogus pasako, kad jo kūnas priklauso jam, taip kaip jam priklauso ir jo turimi daiktai. Netgi pasako, kad jis kaip kokiu nors instrumentu naudojasi ir savo rankomis ar kitomis kūno dalimis. Tačiau egzistuoja nenuginčijamas esminis skirtumas tarp kūno ir daikto. Visų pirma, tarp mūsų naudojamų daiktų ir mūsų pačių yra tam tikras atstumas, kai tuo tarpu nėra jokio atstumo tarp mūsų ir mūsų kūnų. Pagaliau mes galime atsikratyti daiktų ir gyventi laimingai toliau, bet praradę savo kūnus mes nuostojame egzistuoti. Todėl mes esame mūsų kūnai (1).

Tačiau žmogus nėra tik kūnas, jis yra kaip įkūnyta dvasinė siela, kuri reiškiasi per kūną, ir kūnas yra formuojamas nemirtingos dvasinės sielos. Todėl žmogus yra pašauktas mylėti kaip visuma, nes meilė apima ir žmogaus kūną, o kūnas dalyvauja dvasinėje meilėje (7). Kūno ir dvasinės sielos vienybėje žmogus pačia savo kūnine sąranga aprėpia medžiaginio pasaulio pradus, šitai pasiekiančius savo viršūnę. Tad žmogui nevalia niekinti kūno gyvenimo. Priešingai, savo kūną jis turi laikyti geru ir vertą pagarbos. Tačiau žmogus neklysta, laikydamas save aukštesniu už kūną, manydamas esąs daugiau, negu vien gamtos dalelė ar bevardis žmonių bendruomenės pradus. Savo vidujybe jis iškyla virš visų daiktų (3). Žmogus skiriasi net nuo tobuliausių gyvūnų būtent savo vidumi arba vidiniu gyvenimu, kurį galime pavadinti dvasiniu. Asmens sąlytis su pasauliu yra ne tik „gamtinis“, fizinis ir net ne tik juslinis, kaip yra gyvūnų atveju. Žmogus užmezga kontaktą su kitomis būtimis kaip tik per savo vidų. Nors ryšys su pasauliu prasideda jusliniu pagrindu, bet susiklosto savitu būdu tik vidinio gyvenimo srityje (22).

Dievas davė mums lytiškumo dovaną kartu ir kaip didžiulę galią, kad mes galėtume kurti gyvybę taip kaip Jis, žvelgti į tai, ką mes padėjome sukurti, džiūgauti tuo, kas įveikė mūsų savanaudiškumą ir sakyti: „tai yra gera; iš tikrųjų, labai gera!“. Taigi, lytiškumas yra dvasinio gyvenimo centre. Lytiškumas yra galingiausia jėga, vedanti mus į nesavanaudiškumą ir džiaugsmą, bet kaip niekas kitas gali padaryti žmogų savanaudišką ir nelaimingą. Mes šiame gyvenime būsim laimingi arba nelaimingi priklausomai nuo to, ar sugebėsime žmogaus orumą atitinkančiu būdu integruoti lytiškumą į savo gyvenimą, ar ne. Tinkamai išreikšti lytiškumą yra nelengvas uždavinys. Lytiškumas ne visada yra gyvybę kuriantis. Tai viena iš didžiausių galių planetoje, atnešanti ne tik meilę, gyvenimą, palaimą, bet ir neapykantą,

mirtį bei griovimą, kokį tik galima įsivaizduoti (16).

Santuokos ir santuokinio akto prigimtis. Kaip mokė popiežius Jonas Paulius II, žmogaus kūnas, kaip vyro ir moters kūnas, turi vedybinę prasmę, nes veda į bendrystę. Pati fundamentaliausia bendruomenė, jungianti vyrą ir moterį, yra santuoka, kuri yra pagrįsta autentiška save dovanojančia meile (5). Ši autentiška save dovanojanti meilė yra santuokos pagrindas ir ji yra išreiškiama santuokos sudarymo metu, kada vyras ir moteris prisiekia visą gyvenimą save atiduoti ištikimoje ir vaisingoje meilėje: „Aš, N, imu tave, N, savo žmona ir prisiekiu visada būti tau ištikimas: kai laimė lydės ar vargas suspaus, kai sveikata tvers ar ligos suims, - visą gyvenimą tave mylėsiu ir gerbsiu. Tepadedu man Dievas! (15) Vyras ir žmona laisvu apsisprendimu sudaro santuokos sandorą, kuri yra ne žmonių, bet Dievo numatyta. Santuoktiniai pažada save dovanojančią meilę, kurią išreikš per santuokinį aktą. (9).

Taigi vyro ir moters sąjunga yra pirminis asmenų bendravimo pavidalas, nes žmogus giliausia savo prigimtimi yra visuomeninė būtybė, todėl be santykių su kitais negali nei gyventi, nei išplėtoti savo gebėjimų (3).

Būtina pabrėžti, kad „žmogiškoji tėvystė - motinystė glaudžiai siejasi su biologija, tačiau ją ir pranoksta“ (8), nes „nė viena būtybė, išskyrus žmogų, nėra sukurta „pagal Dievo paveikslą ir panašumą“. Biologiškai visai panašios į visų kitų gamtos būtybių, žmogaus tėvystė ir motinystė iš esmės ir išskirtinai yra „panašios“ į patį Dievą. Tuo panašumu yra paremta šeima, laikoma žmogiško gyvenimo bendruomene, meilės sujungtų asmenų bendruomenė (communio personarum)“ (8). Taigi vaiko atėjimas į pasaulį yra Dievo ir žmogaus bendros kūrybos vaisius.

Todėl „žmogaus gyvybės perteikimo klausimo – kaip ir kiekvieno žmogaus gyvenimą liečiančio klausimo – negalima svarstyti tikrai biologiniu, psichologiniu, demografiniu, socialiniu požiūriu, bet labiau reikia turėti galvoje visą žmogų ir jo paskirtį – ne tik gamtinę ir žemišką, bet taipogi antgamtinę ir amžinąją žmogaus būtį“ (14).

Atsižvelgdami į tai, kad žmogus yra kūniška – dvasinė būtybė, vyro ir moters atsidavimą vienas kitam būdingais ir išskirtiniais santuokiniais aktais anaipatol negalime laikyti grynai biologiniu reiškiniu, nes lytiškumas yra svarbiausios žmogaus asmenybės esmė. Toks žmogaus lytiškumo išreiškimas yra tikrai žmogiškas tik tada, kai sudaro neatskiriamą dalį meilės, kuri vyrą ir moterį jungia iki mirties. Kūniškas atsidavimas būtų veidmainiškas, jei tai nebūtų ženklas ir vaisius visiško asmens atsidavimo, kuriame dalyvauja visas asmuo, su

visu savo laikinumu. Jei žmogus tikisi ko nors sau arba pasilieka galimybę pakeisti sprendimą ateityje, jis jau neatsiduoda visiškai. Tas visiškas atsidavimas, kurio reikalauja santuokinė meilė, yra taip pat atsakomybė už tėvystę, kuri, suteikdama gyvybę žmogaus asmeniui, savo prigimtimi pranoksta grynai biologinį potraukį ir tampa tikra asmenine vertybe (7).

Taigi santuokiniame akte sutuoktiniai dovanoja save vienas kitam. Tai kyla iš santuokinės meilės, kuri yra žmogiška, vadinasi, ir juslinė, ir dvasinė. Todėl čia kalbama ne tik apie natūralų potraukį ir aistrą, bet taip pat – ir juo labiau – apie laisvos valios aktą, kuriuo siekiama to, kad meilė ne tik išsilaikytų, bet dar labiau sustiprėtų, kad tuo būdu vyras ir žmona taptų lyg viena širdis ir viena siela (14). Todėl, jeigu lytiniame akte neišreiškiama visapusiška žmogiška patirtis, o yra tik lytinių dalių funkcijų išreiškimas ir jų pajauta, tuomet kalbame apie lytinių santykių nužmoginimą. Nužmoginimas įvyksta tada, kai meilės pakaitalu tampa fiziologiniai pojūčiai. Tokio akto tikslas yra lytinis pasitenkinimas, o ne asmenų susilietimas. Viskas prasideda ir baigiasi biologiniame lygmenyje. Nuasmeninimas įvyksta, jei lytiniai santykiai išimami iš viso žmogaus gyvenimo konteksto, atskyrus nuo meilės (12).

Taigi santuokinė meilė yra tokia meilė, kurioje neieškoma gerovės vien tik sau, kitas mylimas ne už tai, ką iš jo ar jos galima gauti, bet vyras myli žmoną dėl jos pačios, o žmona vyrą dėl jo paties. Vyro ir žmonos meilė yra ištikima ir išimtinai įdviejų iki gyvenimo pabaigos (14). Kaip jau buvo minėta, santuokinė meilė yra tokia meilė, kuria žmogus yra pašauktas mylėti, būtent mylėti kaip visuma, nes meilė apima ir žmogaus kūną, o kūnas dalyvauja dvasinėje meilėje. Todėl „santuokinėje meilėje glūdi tam tikra pilnatvė, kurioje yra visi asmens elementai, kūno impulsai ir instinktai, jausmų jėga ir prisirišimas, valios ir dvasiniai polinkiai. Meilė siekia gilios asmeninės vienybės, kuri jungia ne tik kūną, bet ir širdį, ir dvasią. Ji reikalauja nesuardomumo ir ištikimybės, visiško abipusio atsidavimo, ir tampa vaisinga“ (7).

Santuokinė meilė išreiškiama santuokiniais aktais, kuriems būdingos dvi prasmės arba dimensijos: asmenis jungianti ir gyvybę teikianti arba prokreacinė. Asmenis jungianti dimensija atsiranda iš poreikio išreikšti meilę, tampant vienu kūnu. Meilės išreiškimas kyla iš žmogaus dvasinės plotmės. Gyvybę teikianti arba prokreacinė galia yra galima dėl žmogaus kūniškumo. Tačiau meilė išreiškiama per kūną. Ir todėl, kad žmogus yra nedaloma kūno ir dvasinės sielos vienvė, reiškia turi būti nedalomas ir santuokinis aktas, būtent neatskiriamos asmenį jungianti ir gyvybę teikianti dimensijos.

Kas nutinka, kada iš santuokinio akto bandoma eliminuoti gyvybę teikiantį elementą? Atsakymo į šį klausimą reikia ieškoti asmens prigimties ir santuokinio akto sampratoje. Jei santuokinis aktas yra išraiška asmens kaip visumos, būtent kūno ir dvasinės sielos, tai pašalinimas prokreacinės galimybės paliečia ir abu sutuoktinius ir jų vienas kitam savęs dovanojimą. Tokiu atveju jie pašalina ne tik biologinį santuokinio akto elementą. Jie pakeičia pačio santuokinio akto prigimtį, jį iš dalies nuasmenindami (11).

Popiežius Jonas Paulius II, išvystęs personalistinę antropologiją, labai aiškiai įvardina vaisingumo pašalinimo iš santuokinio akto pasekmes: „Kai sutuoktiniai, nauddamiesi antikonceptinėmis priemonėmis, paneigia Dievo Kūrėjo moters ir vyro prigimčiai bei jų susijungimui suteiktą prasmę, jie užima Dievo planų „teisėjo“ poziciją ir pažemina žmogaus lytiškumą bei „manipuliuoja“ juo, o kartu ir savo bei sutuoktinio asmeniu, paniekdami „visiško“ atsidavimo vertingumą. Tada natūrali „kalba“, kuri išreiškia abipusį, visišką sutuoktinių atsidavimą, dėl antikonceptinių priemonių tampa prieštaringa „kalba“ arba tokia, kuri nereiškia visiško atsidavimo kitam; iš čia ne tik kyla atsivėrimo gyvybei paniekinimas, bet ir darosi netikra santuokinė meilė, kuri pašaukta visiškam asmeniškam atsidavimui“ (7).

Šis popiežiaus Jono Pauliaus II mokymas rėmėsi jo pirmtako popiežiaus Pauliaus VI mokymu, išreikštu garsiojoje enciklikoje *Humanae vitae*, kurioje jis teigia, kad „tarp santuokiniu aktu reiškiamos sutuoktinių vienvė ir tuo pačiu aktu reiškiamo žmonių dauginimosi yra Dievo nustatytas nesuardomas ryšys, kurio žmonės savo nuožiūra negali pažeisti“ ir kad „pagal savo vidinę struktūrą santuokinis aktas, sujungdamas vyrą ir žmoną glaudžiais saitais, taip pat padaro juos tinkamus pradėti naują gyvybę pagal vyro ir moters prigimtyje įdiegtus dėsnius. Jeigu šios tvarkos laikomasi, būtent jeigu vyro ir žmonos vienvė nebūna atskiriama nuo dauginimosi, tai santuokos panaudojimas visiškai išsaugo tikros abipusės meilės prasmę ir savo paskirtį kilnioms tėvystės-motinytės pareigoms, kurioms žmogus yra pašauktas“ (14).

Per santuokinį aktą, kaip kūnišką asmenų dialogą, sutuoktiniai nauju būdu atpažįsta savo vyriškumą ir moteriškumą ir kaip lytiškumas įgalina juos realizuoti savo pašaukimą save dovanojančiai meilei. Sutuoktiniai, kalbėdami kūno kalba, suvokia, kad jie yra ne tik vyras ir žmona, bet ir potencialūs tėvas ir motina. Per abiejų vaisingumą jiems suteikta galimybė ir užduotis dalyvauti kartu su Dievu naujos gyvybės kūrimu. Taigi santuokinis aktas privalo būti išraiška sutuoktinių meilės ir atviras naujai gyvybei, kuri gali apvainikuoti šį aktą (4). Santuo-

kinis aktas nėra tik vyro ir moters tarpusavio santykis, bet visuomet yra santykis su prokreacija. Todėl santuokinis aktas tik tuomet turi visišką asmenų susivienijimo vertę, kai jame yra sąmoningas pritarimas tėvystės galimybei. Santuokiniai santuokinio akto metu nelieka susiję tik vienas su kitu, bet kartu susiję su nauju asmeniu, kuris gali dėl jų susivienijimo būti sukurtas (22).

Šis santykis su prokreacija savo ruožtu pabrėžia santuokinio išskirtinumą. Juk santuokinis yra tas asmuo, su kuriuo norima išreikšti savo vaisingumą ir tapti tėvu ar motina. Pasakymas, kad „Aš noriu, kad tu būtum mano vaikų tėvas/motina“ rodo besąlygišką savęs patikėjimą tik tam unikaliam asmeniui ir pasitikėjimą tuo asmeniu. Pagaliau parodo santuokinių meilę: „aš myliu tave taip labai, kad noriu būti tavo santuokiniu ir kad mūsų santuokinė meilė būtų atvira mūsų vaikams, kuriuos mes abu mylėsime ir kartu jais rūpinsimės“.

Taigi santuokinė meilė yra save dovanojanti meilė. Žmogaus kūnas įgalina išreikšti šią meilę per tapimą dovana santuokiniui. Ir kadangi žmogaus gyvenimo tikslas ir prasmė yra mylėti, į tai kviečia kūnas, kaip vyro ir kaip moters. Vyro ir moters kūnai patys vieni neturi prasmę, bet jie abu išreiškia aiškų Dievo planą, pagal kurį jie sukurti tapti vienas kitam dovana. Ir ne tik dovana vienas kitam, bet šis dovanojimas atveria kelią kitai dovanai – vaikui (20).

Kada santuokiniai eliminuoja vaisingumą iš santuokinio akto, tuomet nebelieka pilno savęs dovanojimo ir santuokinis nebėra besąlygiškai priimamas kaip dovana. Tam tikra prasme santuokinis yra „naudojamas“. Vaisingumo pašalinimas yra moraliai blogas todėl, kad pažeidžia žmogaus orumą ir pažeidžia žmogaus pašaukimą mylėti save dovanojančią meilę (4). Santuokinis aktas gali duoti gyvybę naujam asmeniui, todėl kai santuokiniai jungiasi šiame akte, jų veiksmą turi lydėti sąmonės ir valios nuostata „galiu būti tėvas“, „galiu būti motina“. Be šios nuostatos santuokinis aktas yra nepateisinamas. Pati santuokinė meilė reikalauja asmenų susivienijimo, bet viena yra pats asmenų susivienijimas, o kas kita jų susivienijimas santuokiniame akte. Santuokinis aktas asmens lygmenį pasiekia tik tada kai jį lydi nuostata „galiu tapti tėvu/motina“. To nesant, būtų asmeniškai nepilnavertis susijungimas, nes remtųsi tik seksu, bet ne asmens vertės teigimu. Susivienijimas meilėje pakeičiamas tik abipusišku „vartojimu“ (22).

Iš prigimties santuokinis aktas ne visada yra vaisingas. Tačiau svarbu pabrėžti, kad nors daugelis santuokinių aktų iš prigimties yra nevaisingi ir neturi prokreacijos galimybės, bet jie vis tiek turi prokreacinę prasmę. Netgi iš prigimties nevaisingas aktas išreiškia santuokinę

meilę, kuriai būdingos asmenis jungianti ir prokreacinė dimensijos. Toks santuokinis aktas išreiškia santuokinių meilės perdavimą ir prokreacijos galimybę (11). Todėl santuokiniai nevaisingomis dienomis, nors ir žinodami, kad santuokinis aktas nebus prokreacinis, išlaiko savęs dovanojimą. Jie sąmoningai neatmeta vaisingumo, kuris yra integrali savęs dovanojimo dalis (4). Taip pat ir menopauzėje esantys santuokiniai išreiškia santuokinę meilę, nors gyvybė ir negali būti pradėta (21).

Tik tuomet, jei santuokiniai sąmoningai užkerta kelią prokreacijai, jų santuokinis aktas praranda santuokinės meilės išraišką. Ir nors toks aktas būtų bandomas pateisinti meilės išreiškimu, vaisingumo pašalinimas eliminuoja heteroseksualią žmogaus, sukurto kaip vyro ir moters, lytiškumo prasmę. Šia prasme toks aktas nėra tikros lytinės meilės aktas ir niekuo nesiskiria nuo tos pačios lyties asmenų akto (11).

Santuokinio akto atlikimas nevaisingomis dienomis ir sąmoningas vaisingumo pašalinimas iš santuokinio akto iš esmės skiriasi: „pirmuoju būdu santuokiniai teisėtai pasinaudoja gamtos duota galimybe, o antruoju būdu jie užkerta kelią natūraliam gamtos procesui. Žinoma, ir pirmuoju, ir antruoju atveju santuokiniai nori dėl rimtų priežasčių vaikų išvengti ir yra įsitikinę, kad jų nebus, tačiau reikia pripažinti, kad tik pirmuoju atveju, dėl rimtų motyvų nenorėdami susilaukti vaikų, jie pajėgia vaisingiausiais laikotarpiais susilaukyti nuo moterystės akto; o nevaisingaisiais laikotarpiais jie atlieka moterystės aktą, kad išreikštų abipusę meilę ir puoselėtų pažadėtą ištikimybę. Toks jų elgesys iš tiesų yra tikros jų meilės įrodymas“ (14).

Santuokinio akto atlikimas nevaisingomis dienomis reikalauja vaisingumą pažinti. Vaisingumo pažinimas ir elgesio valdymas atitinka žmogaus, sukurto kaip protingo ir laisvo kūrinio, prigimtį. Priešingai, kada yra sąmoningai pašalinamas vaisingumas kontracepcijos pagalba, šių tik žmogaus asmeniui būdingų savybių nereikia: vaisingumo pažinimas nebūtinas, o ir nebūtina savęs valdyti, kitaip sakant atsisakoma laisvės, kuriai būdinga savybė yra galėjimas rinktis.

Sąmoningas vaisingumo pašalinimas kontracepcijos pagalba pažeidžia patį asmenį tiek nuskurdindamas dvasines galias, tiek pažeisdamas asmenį kūniškoje plotmėje. Nors žmogaus patirtis ir sako, kad negalima nugalėti prigimtį, ją prievartaujant. Prigimtį suvaldyti galima tik ją ir jos dėsningumus gerai pažįstant, panaudojant joje slypinčias galias. Žmogus išlieka ištikimas asmeniui jam derama meilės tvarka, jei yra ištikimas prigimčiai. Kai prigimtis prievartaujama, prievartaujamas ir pats asmuo, kuris tampa vartojimo, o ne meilės objektu (22). Tokios

santuokinio melo apraiškos griauna santuokinę meilę.

Meilė, neparemta tiesa nėra tikra, ji yra labiau destruktivi nei kurianti. Sutuoktiniai nėra drauge tik tam, kad būtų drauge. Jų drauge buvimo tikslas yra žmogiškojo išsiskleidimo įgalinimas. Žmogaus fiziniam, psichologiniam ir dvasiniam brendimui yra reikalingas gyvenimo turinys – gyvenimo vertybės. Šeimos gyvenimas, kuris laikosi drauge tik vien dėl to, kad būtų drauge, darosi tuščias ir skurdus (13).

IŠVADOS

1. Žmogaus prigimtis, kaip kūno ir dvasinės sielos vienovė, parodo, kad kūno ir lytiniai vyro bei moters skirtumai yra Dievo plano žmonijai dalis. Kūnai yra asmens dalis ir asmenys išreiškia save per kūnus, šie skirtumai paliečia asmenį visuose lygmenyse: fiziniame, intelektualiniame, dvasiniame. Vyras ir moteris yra išpildomi kaip asmenys tik per savęs dovana kitam iš meilės, kuri apvainikuojama nauja dovana – vaiku. Todėl vaisingumas yra asmens savybė ir priklauso visam asmeniui, o ne tik kūnui.

2. Santuokinis aktas yra išraiška asmens kaip visumos, būtent kūno ir dvasinės sielos, todėl pašalinimas prokreacinės galimybės paliečia ir abu sutuoktinius, ir jų vienas kitam savęs dovanojimą. Tokiu atveju jie pašalina ne tik biologinį santuokinio akto elementą. Jie pakeičia pačio santuokinio akto prigimtį, jį iš dalies nuasmenindami. Sutuoktinis nebėra besąlygiškai priimamas kaip dovana. Tam tikra prasme sutuoktinis yra „naudojamas“. Vaisingumo pašalinimas yra moraliai blogas todėl, kad pažeidžia žmogaus orumą ir pažeidžia žmogaus pašaukimą mylėti. Santuokinis aktas asmens lygmenį pasiekia tik tada, kai jį lydi nuostata „galiu tapti tėvu/motina“. To nesant, būtų asmeniškai nepilnavertis susijungimas, nes remtūsi tik *sexus* verte, bet ne asmens vertės teigimu.

Literatūra

1. Anderson C., Granados J. *Called to Love: Approaching John Paul II's Theology of the Body*. Random House, Inc. New York 2009.
2. Farley M.A. *Just Love: A Framework for Christian Sexual Ethics*. New York. The Continuum International Publishing Group Inc 2008.
3. *Gaudium et spes*. Pastoracinė konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje. Vatikano II Susirinkimo dokumentai 1965 gruodžio 7 d. Zarasai: Fortūna, 1994.
4. Grabowski J.S. *Contraception, Sterilization, Abortion and the Ethical and Religious Directives/ Moral Issues in Catholic Health Care*. Ed. Kevin T. McMahon. Saint Charles Borromeo Seminary. Wynnewood, Pennsylvania 2004.
5. John Paul II. *The Theology of the Body: Human Love in the Divine Plan*. Paulin Books and Media. Boston 1997
6. Jonas Paulius II. Enciklika „*Evangelium vitae*“. Vilnius, Aidai, 1995.
7. Jonas Paulius II. *Familiaris consortio*. Krikščioniškosios šei-

mos uždaviniai šiuolaikiniame pasaulyje. Vilnius, Lumen, 1994.

8. Jonas Paulius II. *Laiškas šeimoms Gratissimum Sane*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidykla, 1994.
9. Kippley J.F. *Sex and the Marriage Covenant: A Basis for Morality*. Cincinnati, Ohio. The Couple to Couple League International, Inc 1991.
10. Marks J.H. *The Book of Genesis/ The Interpreter's One Volume Comentary on the Bible*. Ed. Charles M. Laymon. Abingdon Press. Nashville 1971.
11. McCarthy D.G., Bayer E.J., Leies J.A. *Handbook on Critical Sexual Issues*. The Pope John XXIII Center. Braintree, Massachusetts 1989.
12. Paškus A. *Žmogaus meilės*. Katalikų pasaulio leidykla. Vilnius, 1995.
13. Paškus A. *Asmuo ir laisvė*. Čikaga. „Draugo“ spaustuvė, 1984.
14. Popiežius Paulius VI. Enciklika „*Humanae vitae*“. Apie prideramą tvarką perteikiant žmogaus gyvybę. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1993.
15. *Romos Apeigynas*. Santuokos Sakramentas. Leidykla „Katalikų pasaulis“. Vilnius, 1997.
16. Rolheiser R. *The Holy Longing: The Search for a Christian Spirituality*. New York: Doubleday, 1999.
17. Shivanandan. *Challenge to Love*. KM Associates. Bethesda, Maryland. 1979.
18. Solovjovas V. *Meilės prasmė*. Vilnius, Akcinė bendrovė „Pozicija“, 1991.
19. *Šventasis Raštas*. Vilnius: Lietuvos biblijos draugija, 2001.
20. West Ch. *Kūno teologija pradendantams: įvadas į popiežiaus Jono Pauliaus II sukeltą seksualinę revoliuciją*. Katalikų pasaulio leidiniai. Vilnius, 2010.
21. Whitehead E.E., Whitehead J.D. *A Sense of Sexuality: Christian Love and Intimacy*. New York. The Crossroad Publishing Company, 2000.
22. Wojtyła K. *Meilė ir atsakomybė*. Alka. Vilnius, 1994.

FERTILITY AS A PERSON'S CHARACTERISTIC

Andrius Narbekovas

Summary

Key words: human sexuality, fertility, marriage, self – giving love, conjugal act.

The human phenomenon is revealed in full only in both sexes. The definition of a human Adam (“human being” from Hebrew) includes a man and a woman. Being so different and yet equal personalities they are created to build a relationship. Primarily, the most important is the relation of a person with the Creator. However, the fundamental value of a relation, as well as generally of a human community is attained to the relations of a man and a woman in marriage.

The publication aims to disclose what happens when the fertility is on purpose eliminated from these relations. How does it influence the changes of the conjugal act in marriage? What is its impact on the married couple?

To find the answers, first of all, the anthropological truth has been revealed: it is essential for human nature, which is perceived as the embodiment of spirit, to treat fertility not only as the feature of the flesh, but also of the personality. Then, elimination of fertility aspect changes and depreciates the meaning of the conjugal act in marriage and depersonalizes the married couple.

The human sexuality is expressed through his body. As taught by the Pope John Paul II, the human body, both man's and woman's, has the nuptial meaning, since it leads to the communio of persons through conjugal act. However, a person is more than flesh, he is an

embodiment of spirit which is manifested through the body that is the vessel of the immortal spirit. Thus a person is called to love as a single whole, since it takes the human body which is an integral part of spiritual love.

The conjugal act in marriage is the manifestation of self-giving love. Assuming that it is the revelation of a personality as a single whole, both in flesh and in spirit, then the denial of the procreational opportunity affects both the married people and the mutual self-giving love. In fact, they eliminate not only the biological element of the conjugal act. They change the nature of it partially depersonalizing the conjugal act.

The conjugal act is not only an intercourse between a man and a woman, but also the relation aimed at procreation. When a married couple excludes fertility from the conjugal act, then disappears the value of self-giving love and a spouse is not accepted unconditionally as a gift. In other words, a spouse is rather being "used".

The willful elimination of fertility due to contraceptives hurts an individual, as it undermines the spiritual powers and insults a person

in sense of his physical body. It is impossible to subdue the human essence by brutalizing it, but only by cognition of its development laws and awakening its inner powers. A person remains faithful to the true love values, if he is faithful to his own nature; once the human nature is brutalized the same happens to personality itself, turning it to an object of consumption, rather than love.

Correspondence to: a.narbekovas@ktf.vdu.lt

Gauta 2010-04-19

